

SLOVO OD AKADEMIKA JANEZA STANONIKA, USTANOVITELJA INŠTITUTA ZA SLOVENSKO IZSELJENSTVO IN MIGRACIJE ZRC SAZU

Janja ŽITNIK SERAFIN

Akademik prof. dr. Janez Stanonik (1. 1. 1922, Slovenj Gradec – 28. 12. 2014, Ljubljana) je zapustil neizbrisen pečat na več področjih, k temu pa so pripomogli tudi njegovi dolgi mandati na vodilnih mestih. Od začetka šestdesetih let 20. stoletja je bil kar poltretje desetletje predstojnik takratnega Oddelka za germanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in več kot tri desetletja odgovorni urednik revije *Acta Neophilologica*, ki jo je ustanovil leta 1968. Ob vsem tem pa je bil tudi dobrih 32 let, od leta 1982, ko ga je ustanovil, pa vse do svoje smrti v vodstvu Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, najprej kot predstojnik, nato pa kot član Znanstvenega sveta Inštituta. Njegova osrednja vloga pri nastanku Inštituta sega v leto 1981, ko je organiziral mednarodni simpozij ob 30. obletnici smrti najuspešnejšega slovenskega izseljenskega pisatelja Louisa Adamiča in uredil zbornik prispevkov. Na tem simpoziju je prišlo do pobude za ustanovitev inštituta za slovensko izseljenstvo pri SAZU oziroma za oživitev Študijskega centra za zgodovino slovenskega izseljenstva, ustanovljenega leta 1963, katerega delo pa je že ob koncu šestdesetih let povsem zamrlo. Z angažiranjem pravih ljudi in močno osebno motiviranostjo mu je uspelo hitro uresničiti pobudo.

V devetdesetih letih in tudi še v začetku dva tisočih sem pogosteje kot zdaj obiskovala univerze in raziskovalne ustanove v drugih delih Evrope in po ZDA – in takrat so ta inštitut vsepovsod poznali kot Stanonikov inštitut. Ko sem to prvič slišala, sem bila le prijetno presenečena, pozneje pa smo v tem odkrili vstopnico, ki nam je odprla marsikatera vrata. Takšen mednarodni renome si je akademik ustvaril ne le z dolgoletnim vodenjem germanistične katedre ali z ustanovitvijo izrazito mednarodno vpete znanstvene revije in prav takšnega raziskovalnega inštituta, pač pa tudi s svojim raziskovalnim delom, ki obsega izjemno širok vsebinski spekter: od predvsem nemške medievalistike ter nemško-slovenskih in francosko-slovenskih kulturnih stikov v srednjem veku, prek angleške in ameriške literature (Ruskin, Hawthorn, Longfellow, Melville ...) pa do zgodovine slovenskega izseljenstva in zgodnjega izseljenskega slovstva Slovencev v ZDA (Baraga, Pirc, Smolnikar ...) ter ameriško-, kanadsko- in britansko-slovenskih kulturnih stikov.

Njegove razprave so izrazito interdisciplinarne, saj zajemajo splošno zgodovinske, geografske, socialne, politične, ekonomske in kulturnozgodovinske okoliščine literarnega ustvarjanja, poleg tega pa posegajo na področja narodopisja, etimologije, biografike, tekstualne analize in interpretacije ter še posebej literarne geneze. Svojo znanstveno metodologijo je dograjeval med večletnimi študijskimi izpopolnjevanji in pozneje z daljšimi profesorskimi gostovanji na najuglednejših tujih univerzah (Heidelberg, Oxford, Leeds, Berkeley, Harvard). Poleg monografskih in revijalnih znanstvenih objav je pomemben zlasti njegov kontinuirani prispevek gesel za *Enciklopedijo Slovenije*, *Slovenski biografski leksikon* in *Enciklopedijo Jugoslavije*. Slovenska Wikipedija našteva pet nagrad, ki jih je akademik prejel

v osemdesetih in devetdesetih letih preteklega stoletja; med drugim je bil odlikovan z redom dela z zlatim vencem (1982).

Profesorja Stanonika sem spoznala pred natanko štirimi desetletji kot brucka na tedanji ljubljanski germanistiki. Že po prvih tednih so me pritegnila njegova predavanja, ki so se odlikovala po enciklopedični širini upoštevanih virov, pa tudi po izraziti preglednosti snovi in sistematičnosti njene obravnave. Ko sem se leta 1985 zaposlila kot mlada raziskovalka na Inštitutu za izseljenstvo SAZU, se je bil pravkar vrnil s skoraj enoletnega gostovanja v ZDA, ki je bilo njegovo zadnje daljše bivanje v tujini. Odtlej je kot naš predstojnik redno vsako sredo prihajal na Inštitut, mi izročil že pregledana poglavja mojega nastajajočega magistrskega dela in pozneje doktorske disertacije, obsežne rokopise, ki so mu nadležno zapolnjevali prosti čas doma in na vikendu, hkrati pa sprejel v pregled moja nova poglavja. Najine vsakotedenske konzultacije so trajale večino dopoldneva, vsak del raziskave sva lahko sproti do potankosti premlela. Vprašujem se, koliko mentorjev lahko danes posveti toliko časa in zavzetosti svoji mentorski vlogi.

Vsakokrat ko je vstopil v našo prostorno mansardno inštitutsko pisarno, ki je bila takrat še nad predsedstvom SAZU, je sedel na svoj vinsko rdeči fotelj iz prav posebne sedežne garniture z znamenito sazujevsko zgodovino in nam razdelil delo za prihodnji teden. Druge dneve v tednu smo kolegice ob dopoldanski kavi za kratek čas sedle na ostale dele garniture, profesorjev fotelj pa ga je kot po kakem tihem dogovoru vedno čakal nedotaknjen. Med nešteti selitvami inštituta so se drugi deli garniture izgubili, Nonijev rdeči fotelj pa še danes uporno kljubuje pusti moderni opremi moje pisarne.

Kadar je bil naš predstojnik dobro razpoložen, nismo razpravljali samo o raziskovalnih in študijskih zadevah, pač pa nam je znal na zelo zabaven način in z obilico duhovite samoironije pripovedovati tudi o kakih nerodnih dogodivščinah s svojih gostovanj v tujini, na primer o tisti, ko je na Harvardu sprožil požarni alarm in evakuacijo stavbe. Nekatere od teh njegovih anekdot so za nas medtem postale nesmrtno.

Ko sva po zaključku mojega doktorskega študija sodelovala pri projektu *Slovenska izseljenska književnost*, se je vseh šestnajst članov projektne skupine skušalo zgledovati po njegovi izstopajoči temeljitosti, natančnosti in doslednem upoštevanju dogovorjenih rokov. Navdihoval nas je s širino in raznolikostjo raziskovalnih pristopov ter odpiranjem novih gradivskih območij. Njegovo stališče o dvonacionalnosti vsake izseljenske književnosti oziroma vsake manjšinske kulturno-umetniške produkcije ne glede na jezik pa še danes predstavlja zanesljivo osnovo naših raziskovalnih konceptov.

Akademik Janez Stanonik se je vse od ustanovitve Inštituta za izseljenstvo dalje zavzemal za razvoj teoretskih, metodoloških, terminoloških in primerjalnih študij na tem področju, spodbujal medinstitucionalno usklajevanje in sodelovanje Inštituta, mu pomagal tkati široko mrežo mednarodnega sodelovanja, razvijal interdisciplinarno znanstveno metodologijo ter s svojimi razpravami in pobudami opozarjal na pomen medkulturnih razsežnosti izseljenske literature in publicistike. Tako kot v slovenski anglistiki in amerikanistiki mu tudi v okviru zgodnjega razvoja slovenskih migracijskih študij pripada osrednje mesto. Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, ki si je, opirajoč se na programske zamisli svojega daljnovidnega ustanovitelja, s celo vrsto uspešno zaključenih nacionalnih, medregionalnih in evropskih projektov v skoraj 33 letih dosedanjega delovanja zagotovil trdno mesto v domačih in mednarodnih raziskovalnih krogih, ostaja v mnogih pogledih tudi v prihodnje Stanonikov inštitut.